

SECTION 5. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

DOI: 10.46299/ISG.2025.MONO.ECON.2.5.1

5.1 Environmental insurance in the conditions of transformational changes

Досліджуючи особливості господарської діяльності на мікрорівні, можна відзначити, що стан навколишнього середовища та природних ресурсів істотно впливає на кінцеву вартість продукції. З одного боку, сприятливий стан природи може знизити витрати, а з іншого – екологічні проблеми здатні значно підвищити їх. Тому використання, відтворення та збереження природних ресурсів потребує прибуткового та науково обґрунтованого контролю, що водночас призводить до збільшення суспільних екологічних витрат.

У сільському господарстві, варто підкреслити, що екологічна безпека сільських територій залежить від впровадження технологій, які поєднують екологічно безпечні підходи. Це застосовується технологічних, хімічних, гідромеліоративних і біотехнічних рішень, спрямованих на інтенсифікацію виробництва та раціональне природокористування. Лише за такими умовами сільські райони залишаються екологічно стабільними та придатними для життя й господарювання [115].

На сьогодні ключовим фактором, який шукає швидкі темпи соціально-економічного розвитку країни, є науково-технічний прогрес. Однак він часто супроводжується інтенсивним використанням природних ресурсів і збільшенням обсягу шкідливих викидів у навколишньому середовищі. У зв'язку з цим особливо актуальною стає необхідність посилення заходів з охорони довкілля на підприємствах, а також впровадження механізмів страхування та збереження якості природних ресурсів [113, 114].

Актуальність екологічного страхування в сучасних економічних умовах зумовлена високою загостреністю проблем. Крім того, критичний рівень зносу основних фондів у різних галузях економіки, зокрема в сільському господарстві, потребує залучення додаткових фінансових ресурсів. Це, у свою чергу, посилює

негативний вплив на навколишнє середовище, що лише підкреслює важливість впровадження механізмів екологічного страхування для мінімізації таких наслідків.

Підприємства можуть зіткнутися з різними сценаріями, за яких їхній діяльності може бути завдана шкода довкіллю через:

- поточне землекористування земельної ділянки;
- несправність накопичувальних резервуарів на території підприємства, наприклад масляного бака;
- продукт, який транспортує ваша підприємство, наприклад, пестициди;
- пожежа на території підприємства;
- погано працюючий дренаж, що спричиняє стікання масла у систему водопостачання, наприклад, на автостоянці;
- пил, що утворюється під час будівельних робіт.

Крім того, нещодавнє законодавство Великобританії та ЄС значно збільшило потенційні витрати на усунення завданої шкоди. Екологічні проблеми потрібно вирішувати швидко, щоб захистити навколишнє природне середовище.

Впровадження ключових принципів охорони навколишнього середовища, визначених у міжнародних договорах, конференціях та законодавчих актах України, часто стикається з серйозними труднощами через гострий дефіцит ресурсів. Ситуація ускладнюється, коли виникають катастрофічні події, що вимагають термінових і значних фінансових витрат на запобігання їх розвитку, ліквідацію наслідків.

Екологічні та катастрофічні ризики для України залишаються суворою реальністю. Причинами цього є не лише аварія на Чорнобильській АЕС, але й інші фактори. Наприклад, 15 млн осіб проживають у зонах можливого зараження сильнодіючими руйнівними речовинами, 11 млн – у зонах сейсмічної активності, а 7,4 млн – у зонах можливого катастрофічного затоплення [121]. Водночас рівень виносу основних фондів становить близько 36%, що додатково ускладнює ускладнення. Значна частина населення змушена була переїхати в більш безпечні регіони.

Попри значні досягнення НТП, населення, підприємства та окремі території є вразливими до серйозних загроз, спричинених стихійними лихами. При цій ймовірності потрапити в зону впливу масштабної техногенної аварії суттєво зростає. Варто зазначити, що в умовах сучасного світу основні катастрофи мають змішаний характер – вони вже не є суто природними чи антропогенними, а є природно-антропогенними. Збитки, викликані такими катастрофами, мають величезний масштаб і можуть досягти до 4% ВВП країни, що підкреслює їх руйнівний вплив на економіку та життєдіяльність суспільства [119, 131].

Сучасна нестабільність в економічній, соціальній, політичній та юридичній сферах є характерною ознакою цього історичного періоду. Вона потребує створення концептуальної моделі сталого розвитку, яка враховує стан навколишнього середовища. Одним із ключових елементів забезпечення екологічної безпеки є фінансові гарантії, зокрема страховий захист. Страхування виступає ефективним економічним інструментом для збереження довкілля. В Україні витрати на запобігання ризикам та ліквідацію їхніх наслідків залишаються високими. Проте зменшення шкоди від екологічної катастрофи можливо завдяки страхуванню, яке є більш економічно вигідним, ніж превентивні заходи держави. У цьому контексті екологічне страхування грає важливу роль, однак в Україні воно поки що не досягло належного рівня [119].

Надзвичайні ситуації через їх імовірний характер мають специфіку, що ускладнює оцінку ефективності профілактичних заходів, які, до того ж, споживають значні фінансові витрати. Резерви сили та засоби, підготовлені для реагування на такому положенні, залишаються невикористаними. Для покращення промислової безпеки необхідно створити чітко розроблені сценарії можливого розвитку подій на вибірково небезпечних об'єктах у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Погіршення стану навколишнього середовища зумовлено швидким зростанням продуктивних сил суспільства. Для досягнення оптимальних економічних, соціальних та екологічних цінностей в країні необхідно створити і

впровадити цільовий економічний механізм, підкріплений інституційною підтримкою. Важливим компонентом його може бути системи майнової відповідальності природокористувачів за негативні впливи на довкілля.

Важливим елементом підтримки цієї системи є екологічне страхування. Завдяки йому можна забезпечити компенсацію збитків постраждалим від уже скоєних аварій, а також реалізувати превентивні заходи для запобігання подібним інцидентам із залученням недержавних джерел фінансування [127].

У науковій літературі немає єдиного визначення «екологічного страхування». Воно трактується по-різному: як механізм захисту власного майна від наслідків екологічних ризиків, а також як страхування відповідальності за завдання шкоди третім особам [129, 131, 132].

Стан довкілля в Україні беззаперечно вимагає впровадження нового виду страхування – екологічного. Таке страхування повинно передбачати, зокрема, компенсацію шкоди, завданої екосистемам, у таких обсягах, щоб забезпечити їх відновлення до природного стану. Разом з тим, збитки від екологічних інцидентів є великими, доцільно створювати пули для екологічного страхування та залучати державу як страховика останньої інстанції для компенсації збитків, завданих екологічними катастрофами. Введення екологічного страхування дозволить забезпечити компенсацію екологічних збитків, зменшити навантаження на бюджети держави та місцевих органів влади, а також створити можливості для залучення ресурсів страховиків з метою, компенсування збитків при настанні екологічних випадків.

Інтеграція України в Європейський Союз вимагає переходу до сучасних підходів у регулюванні природоохоронної діяльності та створення нормативно-правової бази, спрямованої на мінімізацію промислового захворювання довкілля. Досвід розвинених країн підтверджує, що найефективнішим інструментом екологічної політики та гарантією безпеки життєдіяльності є застосування ринкових механізмів для захисту здоров'я населення та навколишнього середовища. Фінансування ліквідації наслідків аварій і надзвичайних ситуацій ефективно за рахунок державного бюджету знижує

ефективність природоохоронних заходів, що зумовлюються необхідністю пошуку альтернативних джерел.

Страхування відповідальності за забруднення навколишнього середовища є одним із найефективніших механізмів захисту інтересів усіх сторін: забезпечує підприємствам фінансову стабільність і можливість отримати прибуток, сприяє охороні здоров'я населення, а також створює сприятливий інвестиційний клімат, забезпечує стабільні податкові надходження та підтримує соціальну рівновагу.

Однак в Україні страхування екологічних ризиків залишається малопоширеним. Основними причинами цього є, передусім, законодавчі обмеження. Крім правових аспектів, розвиток екологічного страхування гальмують такі чинники [124]:

- необхідність стимулювання для добровільного страхування;
- обмеженість потужності ринку, що ускладнює страхування небезпечних та великих за величиною екологічних загроз [119, 142].

Найважливішим кроком на сьогодні є впровадження принципу відповідальності за збитки, завдані довкіллю підприємцями. Це відповідає глобальним тенденціям у сфері законодавства про екологічну відповідальність. Такий підхід виключає необхідність доведення незаконності або недбалості дій забруднювача. Безумовна відповідальність змушує підприємство забезпечувати наявність фінансових ресурсів для відшкодування заподіяної шкоди, зокрема страхування [115, 141].

Обов'язкове страхування є найбільш ефективним, якщо базується на загальному та аналізі досвіду добровільного страхування. В умовах слабо розвиненого ринку добровільного страхування в Україні застосування обов'язкової виду може бути не забезпеченим.

Отже, нині все більше уваги приділяється вирішенню екологічних проблем, які можуть виникати як унаслідок природних процесів, так і через діяльність людини. Забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів та нерациональне природокористування належать до найгостріших викликів

сучасності, що потребують спільних зусиль держави як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Водночас зростання кількості техногенно-екологічних аварій і катастроф, ядерних інцидентів, а також розширення переліку об'єктів і видів діяльності, що становлять підвищення загрози для довкілля. Нагальною стає проблема зберігання та утилізації екологічно небезпечних відходів, а негативний вплив господарської діяльності на екосистеми лише посилюється. За такими умовами країни світу змушені посилювати еколого-правові вимоги до виробництва та господарської діяльності, запроваджувати економічні механізми стимулювання природоохоронних заходів, а також підвищувати відповідальність за порушення екологічного законодавства. У цьому контексті важливу роль виконує впровадження системи екологічного страхування.

Функціональна структура ключового суб'єкта страхування (страхової компанії) включає [114]:

- основну діяльність;
- організацію фінансування попереджувальних та природоохоронних заходів;
- стимулювання пільгового фінансування найбільш активних страхувальників;
- проведення екологічного аудиту;
- збирання, накопичення, обробка та аналіз даних для вдосконалення системи страхування та підвищення ефективності роботи страхової компанії.

Основна діяльність страховика зосереджується на накопиченні страхових премій, виплаті компенсацій у разі аварійного забруднення та інше. Виконання цих функцій забезпечує фінансовий відділ страхової компанії. Окремий підрозділ (служба екологічного аудиту) здійснює оцінку екологічного стану страхувальника.

Фінансово-економічне забезпечення страхування катастрофічних і екологічних ризиків представлено на рис. 1. Оцінку ризику аварійного забруднення для всіх видів екологічного страхування має використовувати

служба екологічного аудиту, яка надає дані про рівень екологічної небезпеки об'єкта та наведений розмір потенційного екологічного збитку.

Рисунок 1. Фінансово-економічне забезпечення страхування екологічних і катастрофічних ризиків

Створення ринку послуг екологічного страхування саме по собі не гарантує компенсацію завданих суспільству збитків. Важливо розвивати підприємницькі ініціативи, спрямовані на охорону довкілля та відновлення природно-ресурсного потенціалу, а також формувати ефективну систему ліквідації наслідків катастроф, здатну оперативно реагувати на кризові ситуації. Одним із перспективних напрямів страхування підприємств аграрного виробництва є механізм страхування якості земельних ресурсів, що забезпечить екологізацію сільськогосподарського виробництва.

Отже, страхування є ефективним чинником зменшення втрат страхувальників, які можуть виникнути внаслідок непередбачених несприятливих подій.

Екологічне страхування є комплексом економічних відносин, що набувають особливого значення для аграрного сектору. Однією з основних аспектів є розробка та впровадження механізму екологічного страхування земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств, що стає все більш актуальним в умовах зростання екологічного навантаження та ризиків для навколишнього середовища.

В основі запропонованої системи страхування закладається інформаційна база, яка містить: дані про укладені договори страхування та страхові суми; відомості про ризики; інформацію про інвестування у земельні ділянки; правову базу, що регулюють землеохоронну, податкову діяльність.

Розмір такої компенсації не може перевищувати фактичний рівень збитків. Інакше процес відтворення земельних ресурсів не виконує своє функціональне призначення, за відсутності недостатнього фінансування, не забезпечує відновлення екосистем та ресурсів до них [113, 116, 121].

В умовах трансформаційних змін формування інституту страхування земель сільськогосподарського призначення має бути створено в чіткій послідовності (рис. 2) [114].

Рисунок 2. Блок-схема економічного механізму екологічного страхування земель сільськогосподарського призначення

Існують різні рівні деградації земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, які свідчать про наявність ризику під час екологічно чистого виробництва якісної сільськогосподарської продукції [115, 122]:

I рівень – деградація ґрунту;

II рівень – застосування засобів хімізації, заболочення, засолення, підкислення, ерозія ґрунту;

III рівень – забруднення земельних ресурсів, внаслідок використання продукції сільського господарства (рис. 3).

Вивчення особливостей ґрунту за екологічними показниками дає змогу застосувати ефективні заходи раціонального природокористування, що сприятиме відновленню земель сільськогосподарських земель.

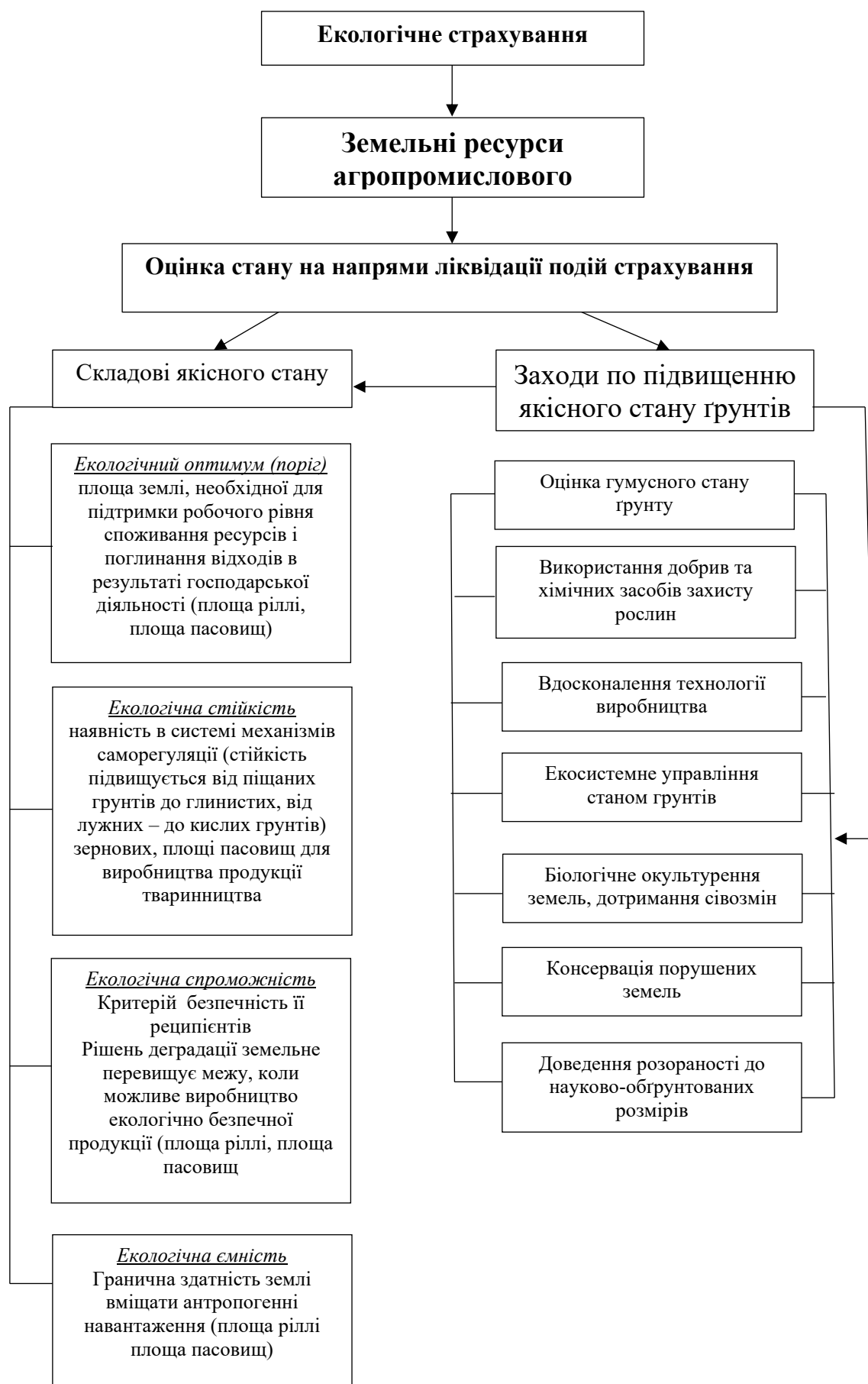

Рисунок 3. Організаційно-екологічний інструментарій страхування земельних ресурсів

Вартість страхового забезпечення залежить від: стану об'єкта, терміну дії договору, збитки від настання подій, ймовірність її настання та інші ризикові аспекти [118, 139]. Крім того, важливо врахувати можливості способів негативного впливу, які класифікуються за трьома напрямками, відповідно до класифікації DEFRA:

- шкода, заподіяна земельним ресурсам (у випадку, якщо вона буде негативно впливати на стан здоров'я людини);
- шкода заподіяна водним ресурсам, згаданих у Водній рамковій Директиві ЄС (2000/60/ЄС);
- шкода заподіяна різним видам тваринного та рослинного світу.

Необхідно звернути увагу на правове забезпечення гарантії якості продукції сільськогосподарського виробництва, що створюється на ґрунтах із екологічно задовільним станом. Основним завданням є створення інституту позитивної відповідальності, яка передбачає не покарання за правопорушення, а досягнення прогнозованих і бажаних результатів. Це означає перехід від моральної відповідальності до закріпленого на правовому рівні принципу. У цьому контексті законодавчі акти повинні гармонійно доповнювати економічні механізми, що існують на підставі правових норм виробництва сільськогосподарської продукції [125].

Система екологічного страхування сприяє модернізації, заохочує суб'єктів господарювання до використання інноваційних розробок та впровадження новітніх технологій зі зниженим рівнем негативного впливу на довкілля. У результаті це дозволяє знизити тарифні ставки страхових внесків до прийнятого рівня для підприємств.

Чинна нормативно-законодавча база України у сфері земельних відносин створює передумови для розробки механізмів економічного стимулювання, спрямованих для підвищення агроекологічної оцінки земельних ресурсів та забезпечення відтворення родючості ґрунтів. Комплексний підхід включає державний контроль за агроекологічним станом ґрунтів, рівнем їх родючості, а також економічне заохочення вкладання інвестицій у збереження та відновлення

земельних ресурсів. Реалізація таких заходів сприятиме запобіганню екологічної кризи.

Відповідно до Земельного кодексу України [112], держава повинна компенсувати збитки власникам земельних ділянок і землекористувачам, спричинені погіршенням якості покриву ґрунту. Проте механізм такого відшкодування потребує покращення. Одним із можливих варіантів є впровадження обов'язкового страхування якості земельних ресурсів. У цьому випадку страхувальниками є підприємства, які користуються сільськогосподарськими землями незалежно від форми власності, а об'єктом страхування стануть земельні ресурси, які перебувають у власності чи оренді агропідприємств. Страховий ризик виникає при зниженні родючості обґрунтувань відповідно до нормативів, зазначених у паспорті земельної ділянки. Страховою подією є підвищення основних паспортних показників якості земельних ресурсів через геокліматичних змін, стихійних лих, аварій, неправомірних дій третіх осіб та ін. Визначення факту виникнення страхового випадку здійснюється шляхом щорічного порівняння показників з паспортними.

Страхування слід запроваджувати для підприємств-землекористувачів, які володіють або орендують понад 1 га земельних угідь. Розмір страхових внесків повинен залежати від якості земель: сільськогосподарські підприємства з більш родючими ґрунтами мають сплачувати вищі страхові внески, бо їх потенційний прибуток є вищим, а також через можливість користування якіснішими землями. Водночас підприємствам, які інвестують власні кошти у відновлення земельних ресурсів, доцільно надавати знижки на страхові платежі через сприяння покращенню якості ґрунтів.

Якщо відбувається погіршені якості ґрунту земельної ділянки, розмір страхових премій підвищується. Розмір страхового покриття обмежується 70% від загального розміру збитків, пов'язаних з відновленням якості земельних ресурсів, з можливістю застосування франшизи.

Розрахунок розміру страхового резервного фонду можна здійснювати за формулою:

$$CF = P \cdot GO \cdot PT / 100\%, \quad (1)$$

де CF – страховий фонд, (грн.);

P – площа земель аграрних підприємств, (грн.);

GO – грошова оцінка 1 га площа земель аграрних підприємств, (грн.);

PT – розмір страхового тарифу, (%).

Збільшення кількості страхувальників у системі екологічного страхування підвищує фінансову стійкість страховика. Це досягається за рахунок диверсифікації ризиків та збільшення обсягу страхових премій, що дозволяє ефективніше покривати можливості збитків. Крім того, підвищення фінансової стійкості страхової компанії створює передумови для зниження страхових тарифів для страхувальників.

Таким чином, розширення страхового портфеля позитивно впливає на фінансову стабільність страховика. Забезпечення діяльності системи екологічного страхування передбачає: використання регіону, де його впровадження є найбільш доцільним; здійснити інвентаризацію об'єктів підвищеної екологічної небезпеки та оцінити рівень екологічного ризику для кожного з них; розробити чіткий перелік страхових подій, що підлягають обов'язковому та добровільному страхуванню.

Крім того, необхідно розробити організаційно-економічний механізм впровадження системи екологічного страхування в регіоні, розширити розмір страхових внесків та виплат у разі виникнення страхового випадку, підготувати необхідні нормативні документи.

В екологічному контексті, саме з найбільшою очевидною проблемою сільськогосподарського виробництва є функціонування підприємств переробної промисловості. Це пояснюється тим, що такі підприємства мають значний вплив на промисловий потенціал сільських територій і, відповідно, на екологічні умови їх розвитку. Основними факторами, які завдають шкоди навколишньому середовищу з боку переробних підприємств, є [123]:

- погіршення якості повітря через викиди газів зі швидкими хімічними складовими та концентраціями, що можуть надходити від різноманітних джерел виробничих процесів;

- забруднення ґрунтових вод;

- погіршення якості земельних ресурсів через неконтрольоване розширення площ, зайнятих переробними підприємствами.

Досягнення усунення погіршення стану повітря сільськогосподарськими переробними підприємствами можливо лише за умови повної зупинки їхньої діяльності. В інших випадках доцільним є пошук компромісних рішень. Межа допустимих викидів, що мінімізує негативний вплив на здоров'я людини, стандартами гранично допустимих викидів (ГДВ) [129]. При перевищенні цих норм підприємство зобов'язане компенсувати завдані збитки власним коштом. Водночас, воно може застрахувати екологічні ризики.

Скорочення нераціонального використання земельних ресурсів у переробних підприємствах може бути при таких організаційно-економічних заходах [126]:

- оптимізація використання земельних ресурсів через впровадження сучасних технологій та раціонального землекористування;
- рекультивація земель, які були зайняті під виробничі потреби, з призначенням їх відновлення та повернення у господарський обіг
- удосконалення нормативно-правової бази щодо використання земельних ділянок у промислових цілях;
- стимулювання підприємств до зменшення зайнятості площ шляхом запровадження економічних механізмів (податкових пільг, дотацій тощо).

Фінансування цих заходів можливо за рахунок підприємств переробної промисловості шляхом віднесення витрат на свою власну продукцію, а також із таких джерел, як власні доходи підприємств, державні вкладення капіталу, іноземні інвестиції, майбутніх власників земельних ділянок, фінансова підтримка з боку органів місцевого самоврядування, страхових резервних фондів екологічного страхування тощо.

Однією з головних проблем у реалізації механізмів екологічного страхування є відсутність бази даних про забруднення навколишнього природного середовища. Це дозволило б страховим компаніям вірно оцінити імовірність, масштаби втрат від ведення діяльності, а також розробку диференційованих страхових тарифів. Екологічне страхування повинно бути вигідним для вітчизняних природокористувачів, враховуючи не тільки характер і рівень небезпеки виробництва для довкілля, а й обсяг екологічних інвестицій страхувальника в природоохоронні заходи [137, 141].

Одна з основних перешкод у впровадженні механізмів екологічного страхування є відсутність статистичної бази даних про забруднення навколишнього природного середовища. Це дозволить страховикам здійснити об'єктивну оцінку ймовірності та масштабів можливих збитків при господарській діяльності, а також створення диференційованої системи страхових тарифів. Для вітчизняних природокористувачів екологічне страхування має бути економічно вигідним, враховуючи не лише специфіку та небезпеку виробництва для довкілля, а й рівень інвестування страхувальника у природоохоронні заходи. Розмір страхової суми та тариф встановлюються індивідуально для кожного об'єкта підвищеної небезпеки (табл. 1).

Таблиця 1.

Страхова сума й страховий тариф по об'єкту підвищеної небезпеки

Категорія небезпеки	Страхова сума	Страховий тариф
1	200000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на момент обчислення страхової суми	1,5%
2	70000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на момент обчислення страхової суми	0,6%
3	45000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на момент обчислення страхової суми	0,4%

Страховому відшкодуванню підлягає прямий збиток, завданий унаслідок пожежі чи аварії. Критерієм ефективності функціонування підприємства є його

прибуток. Для оцінки ступеня впливу виробничих резервів (землі, праці, капіталу) на кінцеві результати проведено багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств. Взаємозв'язки між зазначеними факторами описуються лінійним рівнем регресії виду:

$$y_x = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 \quad (2)$$

де y_x – розрахункове значення прибутку за рік, тис. доларів;

x_1 – кількість працівників, осіб;

x_2 – площа земельної ділянки, га;

x_3 – необоротні активи, тис. доларів;

x_4 – оборотні активи, тис. доларів;

a – коефіцієнт i -го фактору регресії, який показує ступінь середньої зміни результативної ознаки при зміні відповідної факторної ознаки на одиницю вимірювання за умови, що всі інші фактори, які включені до рівняння регресії залишаються фіксованому на одному середньому рівні.

На основі матриці вихідних даних для багатофакторного кореляційно-регресивного аналізу 30 сільськогосподарських підприємств було визначено параметри рівняння регресії (табл. 2).

Таблиця 2.

Параметри багатофакторної кореляційно-регресивної залежності

Показник	Коефіцієнт фактору регресії (a_i)	Показник	Значення показника
Оборотні активи (x_4)	0,02	Коефіцієнт множинної детермінації (R^2)	0,3108
Необоротні активи (x_3)	0,01	Фактичне значення F-критерію нормального розподілу ($F_{роз.}$)	2,82
Площа земельної ділянки (x_2)	31,07	x	x
Кількість працівників (x_1)	0,69	x	x

За результатами дослідження зв'язок між досліджуваними факторами має вигляд:

$$y_x = 87,0910 + 0,6889x_1 + 31,0730x_2 + 0,0024x_3 + 0,0167x_4$$

Перевірка значущості коефіцієнтів регресії доводить, що фактичне значення F -критерію нормального розподілу 2,82 перевищує табличне значення 2,76 при заданому рівні довірчої ймовірності $p = 0,95$, тому наведене вище рівняння регресії можна використати для подальшого аналізу.

Страховання екологічних ризиків проводиться в добровільній і обов'язковій формі. Формування страхових фондів здійснюється за рахунок внесків підприємств, діяльність яких потенційно може спричинити екологічну шкоду. Початковий капітал страховика може надходити з різних джерел, зокрема регіональних екологічних фондів, державного та комерційного страхування, а також засновників. Розмір страхових виплат залежить від кількості страхувальників, початкового капіталу та відповідних платежів, можливостей перестраховування [136].

При належній організації екологічного страхування знижуються ризики для страхувальників: чим більше учасників залучено до страхування, тим вище фінансова стійкість екологічного страхування та нижче ставки страхових внесків. Для ефективного організаційно-методичного забезпечення екологічного страхування необхідно: застосування регіону, де його впровадження є найбільш доцільним; провести інвентаризацію екологічно небезпечних об'єктів і встановити рівень ризику для кожного з них; розробити перелік страхових заходів, що підлягають обов'язковому і добровільному екологічному страхуванню. Крім того, важливо розробити організаційно-економічний механізм впровадження екологічного страхування в регіоні, встановити оптимальні ставки страхових премій і розмірів виплат у разі виникнення страхового випадку, підготувати необхідну нормативну базу, а також протестувати моделі функціонування регіональної системи екологічного страхування [117, 134].

Оцінку ризику аварійного ушкодження для всіх видів екологічного страхування необхідно доручити службі екологічного аудиту, яка надає інформацію про рівень екологічної небезпеки конкретного об'єкта та можливого розміру екологічних збитків.

Створення ринку послуг екологічного страхування саме по собі не забезпечує гарантії компенсації суспільних втрат. Можливо розвивати різні форми підприємництва, спрямовані на охорону довкілля та відтворення природно-ресурсного потенціалу, з використанням екологічних послуг та інших джерел фінансування. Крім того, слід формувати систему ліквідації наслідків катастроф, здатну ефективно діяти в будь-яких кризових ситуаціях [135, 136, 139, 140].

Існує низка методичних підходів до оцінки екологічних ризиків. Виявлений нами запропонований підхід передбачає спочатку виявлення найбільш серйозні загрози та здійснити їх ранжування, а потім провести оцінку екологічного ризику з урахуванням економічних збитків, рівня смертності та інших чинників.

У Європейському Союзі система страхування екологічних ризиків передбачає кілька страхових видів покриття:

- страхування відповідальності за аварійне забруднення довкілля в межах загального страхування відповідальності;
- страхування відповідальності лише за аварійне забруднення довкілля в межах загального страхування відповідальності;
- страхування відповідальності за аварійне та поступове забруднення довкілля в рамках проведення екологічного страхування.

В європейській практиці активно вдосконалюється законодавча база екологічного страхування, запроваджуються системи обов'язкового страхування екологічних ризиків та впроваджується механізм загальної відповідальності за шкоду, спричинену порушенням довкілля. У багатьох країнах існує тенденція переходу від страхування екологічних ризиків у межах загального страхування

до комплексного страхування ризиків, пов'язаних із впливом навколишнього середовища, але використовує в рамках договорів екологічного страхування.

Екологічне страхування в Україні має значний потенціал, проте його ефективна реалізація потребує державної підтримки, а також підвищення рівня обізнаності громадян і підприємств щодо екологічної безпеки. Екологічне страхування сприяє комплексному захисту екосистеми, забезпечує фінансову стійкість підприємств та рівень екологічної безпеки в суспільстві, допомагаючи мінімізувати екологічні ризики на державному рівні. Його розвиток може бути стимульований гармонізацією з європейськими стандартами, посиленням екологічної відповідальності бізнесу та підвищення вимог державних органів до екологічної безпеки.

Отже, екологічне страхування необхідно розглядати не лише як засіб забезпечення екологічної безпеки, що виконує компенсаційну та превентивну функції, а й як ефективний інструмент стимулювання технологічної модернізації виробництва. Таким чином, воно виступає перспективним напрямом залучення інвестицій.

Економічний механізм екологічного страхування – це сукупність форм, методів та інструментів, спрямованих на реалізацію економічних законів, узгодження екологічних та економічних інтересів суб'єктів господарювання, впровадження стимулюючих заходів і забезпечення належного рівня екології довкілля.

Глобалізація відкриває підприємствам різного масштабу нові можливості для зростання, проте водночас може бути джерелом нових ризиків. Техногенні екологічні катастрофи входять до переліку найбільш значущих глобальних загроз як за ймовірністю, так і за масштабом наслідків. Тому важливо оцінювати екологічний вплив на діяльність підприємств і впроваджувати спеціальні страхові програми, які сприяють мінімізації шкоди довкіллю та наслідків забруднення.

Дослідження показало, що аварійне забруднення навколишнього природного середовища внаслідок непередбачуваних обставин завдає значних

збитків. Тому зменшення економічного є важлива проблема, яка потребує подальших досліджень.

Для зниження екологічних ризиків доцільно сформувати систему покриття збитків за рахунок проведення екологічного страхування. При цьому необхідно забезпечити стандарти можливих екологічних ризиків на регіональному рівні для всіх учасників системи.

Прийняття законодавчих актів, що регулюють розвиток екологічного страхування, сприятиме впорядкуванню відносин у сфері екологічного страхування за спричинення можливої шкоди державі, життю, здоров'ю та майну фізичних і юридичних осіб, а також фізичних осіб-підприємців унаслідок порушення екологічного законодавства.